GENERALINIO ADVOKATO
L. A. GEELHOED IŠVADA,
pateikta 2004 m. gegužės 25 d. [1]

I — Įžanga

1. Šioje byloje *Verwaltungsgericht Stuttgart* (Štutgarto administracinis teismas) Teisingumo Teismui pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikė klausimą, susijusį su EEB-Turkijos Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80 [2] (toliau – Sprendimas Nr. 1/80) išaiškinimu. Konkrečiai nacionalinis teismas siekia sužinoti, ar valstybės narės darbo rinkoje teisėtai esančio Turkijos darbuotojo posūnis, kuriam yra mažiau nei 21 metai, yra šio darbuotojo šeimos narys šio sprendimo 7 straipsnio prasme.

2. Šios bylos svarba pirmiausia išplaukia iš konteksto, kuriame pateiktas klausimas. Sprendimo Nr. 1/80, įgyvendinančio EEB ir Turkijos Asociacijos sutartį [3], 6 ir 7 straipsniai Turkijos darbuotojų ir jų šeimų nariams suteikia tam tikras teises Europos bendrijos teritorijoje. Šios teisės iš esmės skiriasi nuo tų, kurias Bendrijos darbuotojams ir jų šeimų nariams suteikia EB 39 ir kiti straipsniai bei 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje [4] (toliau – Reglamentas Nr. 1612/68), grindžiamas EB sutarties 49 straipsniu (po pakeitimo – EB 40 straipsnis).

3. Nacionalinis teismas prašo išaiškinti „šeimos nario" sąvoką Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme. Pačiame sprendime ši sąvoka nėra apibrėžta ir Teisingumo Teismo dar nebuvo prašyta išaiškinti jos esmės. Tačiau savo sprendime *Baumbast*

1 — Originalo kalba: olandų.

2 — 1980 m. rugsėjo 19 d. Sprendimas Nr. 1/80 dėl asociacijos plėtros, priimtas Asociacijos tarybos, įsteigtos pagal susitarimą, įsteigiantį Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją.

3 — Susitarimas, įsteigiantis Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją, pasirašytas Turkijos Respublikos ir EEB valstybių narių 1963 m. rugsėjo 12 d. ir Bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas ir patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB (OL 217, 1964, p. 3685).

4 — OL L 257, p. 2.

ir R[5] Teisingumo Teismas pripažino Bendrijos darbuotojo povaikių teises pagal Reglamentą Nr. 1612/68. Mano nagrinėjama byla susijusi su tuo, ar šis sprendimas turi įtakos Turkijos darbuotojo povaikio teisėms, atsižvelgiant į esminį skirtumą tarp Sprendimo Nr. 1/80 ir Reglamento Nr. 1612/68.

4. Be to, šis klausimas leidžia patikslinti povaikio, kuriam taikomas Sprendimas Nr. 1/80, sąvoką. Ieškovas pagrindinėje byloje tuo metu, kai jis pateikė prašymą dėl leidimo gyventi (dėl kurio buvo pareikštas ieškinys nacionaliniame teisme), buvo pilnametis pagal Vokietijos teisę, nors jam dar nebuvo sukakę 21 metai. Be to, jis buvo pripažintas kaltu dėl keleto nusikaltimų.

II — Teisinis pagrindas

A — *EEB-Turkijos Asociacijos sutartis*

5. Asociacijos sutarties tikslas pagal jos 2 straipsnio 1 dalį yra skatinti Susitariančiųjų Šalių ilgalaikių ir harmoningų prekybos ir ekonominių santykių, įskaitant ir darbo sektoriuje, plėtrą, palaipsniui užtikrinant laisvą darbuotojų judėjimą (12 straipsnis), panaikinant įsisteigimo laisvės (13 straipsnis) ir laisvo paslaugų teikimo (14 straipsnis) apribojimus, siekiant pakelti Turkijos gyventojų pragyvenimo lygį ir palengvinti vėlesnį Turkijos Respublikos stojimą į Bendriją (ketvirta konstatuojamoji dalis ir 28 straipsnis).

6. Siekiant šio tikslo, Asociacijos sutartis numato pasirengimo laikotarpį, per kurį su Bendrijos pagalba bus keliama Turkijos ekonomika (3 straipsnis), pereinamąjį laikotarpį laipsniškam muitų sąjungos įkūrimui bei Turkijos ir Bendrijos ekonomikos politikos suderinimui (4 straipsnis), ir baigiamąjį laikotarpį, grindžiamą muitų sąjunga ir Susitariančiųjų Šalių glaudesniu ekonominiu bendradarbiavimu (5 straipsnis).

7. Asociacijos sutarties 6 straipsnyje nurodyta: „Siekiant užtikrinti asociacijos įgyvendinimą ir palaipsnę plėtrą Susitariančiosios Šalys sudaro Asociacijos tarybą, kuriai suteikiamos šioje sutartyje numatytos teisės“. Siekdama įgyvendinti sutarties tikslus joje numatytais atvejais Asociacijos taryba turi

5 — 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Baumbast ir R* (C-413/99, Rink. p. I-7091, 57 punktas).

teisę priimti sprendimus (Asociacijos sutarties 22 straipsnio 1 dalis). Kiekviena šalis turi imtis būtinų priemonių priimtiems sprendimams įgyvendinti.

8. Asociacijos sutarties 9 straipsnyje sakoma: „Susitariančiosios Šalys pripažįsta, kad šios sutarties ribose ir nepažeidžiant jokių specialių nuostatų, kurios gali būti priimtos pagal 8 straipsnį, bet koks diskriminavimas dėl pilietybės yra draudžiamas pagal Bendriją įsteigiančios Sutarties 7 straipsnyje nustatytą principą."

B — *Sprendimas Nr. 1/80*

9. 1980 m. rugsėjo 19 dieną Asociacijos taryba priėmė Sprendimą Nr. 1/80. Keista, tačiau šis sprendimas niekad nebuvo paskelbtas Oficialiajame leidinyje [6]. Sprendimo 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta:

„Išskyrus 7 straipsnio, susijusio su darbuotojo šeimos narių teise laisvai įsidarbinti, nuostatas Turkijos darbuotojas, teisėtai dirbantis valstybėje narėje, turi teisę:

— teisėtai išdirbęs vienerius metus, prašyti šioje valstybėje narėje atnaujinti jo leidimą dirbti pas tą patį darbdavį, jeigu pastarasis turi laisvą darbo vietą,

— teisėtai išdirbęs trejus metus ir, išskyrus atvejus, kai Bendrijos valstybių narių darbuotojams yra teikiama pirmenybė, šioje valstybėje narėje priimti kitą jo pasirinkto darbdavio pasiūlymą įsidarbinti, pateiktą įprastomis sąlygoms ir įregistruotą šios valstybės narės įdarbinimo įstaigose,

— teisėtai išdirbęs šioje valstybėje narėje ketverius metus, laisvai dirbti šioje valstybėje narėje bet kurį pasirinktą apmokamą samdomą darbą."

10. Šioje byloje labai svarbus 7 straipsnis, reglamentuojantis valstybėje narėje teisėtai dirbančio Turkijos darbuotojo šeimos narių

6 — Šio trūkumo Teisingumo Teismas nelaikė pagrindu ginčyti jo teisinę galią.

padėtį. Šeimos nariai, kuriems buvo suteikta teisė pas jį atvykti, turi teisę:

— priimti bet kokį pasiūlymą įsidarbinti, jeigu jie bent trejus metus teisėtai gyveno šioje valstybėje narėje, išskyrus atvejus, kai pirmenybė teikiama Bendrijos valstybių narių darbuotojams,

— laisvai dirbti bet kokį savo pasirinktą darbą pagal darbo sutartį, jeigu jie bent penkerius metus teisėtai gyveno šioje valstybėje narėje.

Turkijos darbuotojų vaikai, užbaigę profesinio lavinimo kursą priimančioje valstybėje, ten gali priimti bet kokį pasiūlymą įsidarbinti, nesvarbu, kiek laiko jie gyveno toje valstybėje narėje, jei vienas iš jų tėvų atitinkamoje valstybėje narėje teisėtai dirbo bent trejus metus.

11. Sprendimo 14 straipsnio 1 dalis nustato: „Šio skyriaus [7] nuostatos taikomos atsižvelgiant į apribojimus, pateisinamus viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir sveikatos sumetimais."

C — *Reglamentas Nr. 1612/68*

12. Reglamento 10 straipsnis nurodo:

„1. Asmenys, neatsižvelgiant į jų pilietybę, turi teisę gyventi kartu su valstybės narės piliečiu, kuris dirba kitos valstybės narės teritorijoje, jeigu jie yra:

a) jo sutuoktinis ir vaikai iki 21 metų arba jo išlaikytiniai;

b) jo išlaikomi giminaičiai pagal aukštutinę tokio darbuotojo ir jo sutuoktinio giminystės liniją.

2. Valstybės narės turi stengtis priimti ir kitus 1 dalyje nenurodytus tokios šeimos narius, jeigu jie yra išlaikomi to darbuotojo arba gyvena jo namuose, esančiuose šalyje, iš kurios jis atvyko.

7 — 6 ir 7 straipsnis yra šiame sprendimo skyriuje.

3. Dėl 1 ir 2 dalyse nurodytų priežasčių, tas darbuotojas savo šeimą turi aprūpinti tokiu būstu, kokiame paprastai gyvena vietiniai darbuotojai to rajono, kuriame jis yra įsidarbinęs; tačiau dėl šios nuostatos neturi būti diskriminacijos tarp vietinių darbuotojų ir iš kitų valstybių narių atvykusių darbuotojų." (Pataisytas vertimas)

13. Galiausiai aš remsiuosi Reglamento 11 straipsniu, kuriame nurodoma:

„Jeigu valstybės narės pilietis užsiima veikla kaip pagal darbo sutartį arba savarankiškai dirbantis asmuo kitos valstybės narės teritorijoje, jo sutuoktinis ir vaikai iki 21 metų amžiaus arba jo išlaikytiniai, net ir nebūdami jokios valstybės narės piliečiai, turi teisę imtis bet kokios veiklos kaip pagal darbo sutartį dirbantys asmenys tos pačios valstybės narės teritorijoje."

III — Faktinės aplinkybės

A — *Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės*

14. Ieškovas pagrindinėje byloje yra Engin Ayaz, gimęs 1979 m. rugsėjo 24 d., nesusituokęs Turkijos pilietis. 1991 m. gegužės 19 d. jis kartu su savo motina iš Turkijos atvyko į Vokietijos Federacinę Respubliką, kad galėtų apsigyventi su motina ir patėviu. Jo patėvis kaip darbuotojas teisėtai gyvena Vokietijoje nuo devintojo dešimtmečio.

15. Pagal nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą motina nedirba; jai niekada nebuvo suteiktas *Arbeitserlaubnis* arba *Arbaitsgenehmigung* (leidimas dirbti).

16. Nuo atvykimo į Vokietijos teritoriją momento E. Ayaz, išskyrus trumpą laikotarpį nuo 1999 m. rudens pabaigos iki 2000 m. pradžios, gyveno kartu su savo motina ir patėviu viename būste. Per šį laiką jis baigė *Hauptschule* (parengiamąją vidurinę profesinę mokyklą) ir po to metus lankė profesinę mokyklą. Po to jis du kartus lankė profesinio lavinimo kursus, kurių nebaigė, su pertraukomis buvo bedarbis ir dirbo vairuotoju. Nuo 1997 ir 2001 m. jis ne kartą buvo teistas už įvairius nusikaltimus – pradedant vairavimu, neturint vairuotojo pažymėjimo, baigiant vagyste sunkinančiomis aplinkybėmis, kūno sužalojimu ir iššaginimu.

17. Dabar aptartina ieškovo teisė apsigyventi. E. Ayaz buvo suteiktas leidimas laikinai apsigyventi pagal Vokietijos teisės aktus dėl užsieniečių, susijusius su šeimos susijungimu

ir šeimos gyvenimo apsauga [8]. 1999 m. liepos 8 d. jis pateikė prašymą dėl leidimo nuolat gyventi. Dėl šio prašymo nebuvo priimtas joks oficialus sprendimas. 2000 m. kovo 24 d. jis pateikė prašymą dėl leidimo laikinai gyventi pratęsimo. 2000 m. rugpjūčio 9 d. sprendimu Rems-Murr apskrities administracija (*Landratsamt Rems-Murr-Kreis*) atmetė šį prašymą ir nurodė per vieną mėnesį nuo šio sprendimo paskelbimo išvykti iš Vokietijos Federacinės Respublikos, kurio neįvykdžius, jis bus išsiųstas į Turkiją.

18. 2004 m. rugsėjo 14 d. ieškovas pateikė skundą dėl šio sprendimo Štutgarto apskrities administracijai (*Regierungspräsidium Stuttgart*). Tuo pačiu metu jis pateikė prašymą Štutgarto administraciniam teismui (*VerwaltungsgerichtStuttgart*) suteikti laikiną jo teisių apsaugą. 2000 m. spalio 30 d. sprendimu *Verwaltungsgericht* nusprendė sustabdyti sprendimo, dėl kurio pateiktas skundas, vykdymą.

19. 2002 m. vasario 8 d. sprendimu *Regierungspräsidium Stuttgart* atmetė E. Ayaz skundą kaip nepagrįstą, nurodydama, *inter alia*, šiuos motyvus:

— Ieškovas buvo teistas už ypač sunkius nusikaltimus. *Regierungspräsidium* nuomone, nėra abejonių, kad ieškovas nenori ar negali paklusti Vokietijos teisei. Todėl jis kelia didelę ir rimtą grėsmę viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui. Jo padaryti nusikaltimai įrodo, kad jo asmeninis elgesys sukelia tikrą ir pakankamai rimtą grėsmę vienam iš pagrindinių visuomenės interesų.

— Išsiuntimas nepažeidžia nei Vokietijos *Grundgesetz* (pagrindinis įstatymas) 6 straipsnio, nei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK) 8 straipsnio, nes ieškovas yra pilnametis ir nesusituokęs.

— Ieškovas negali remtis Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma pastraipa. Nors nagrinėjant skundą jis nurodė, kad jo motina nuolat dirbo nuo 1996 m., tačiau jis pateikė pažymą tik dėl 2001 m. sausio mėnesio darbo užmokesčio, o kitokių įrodymų nebuvo gauta. Todėl manytina, kad jo motina nebuvo įregistruota darbo biržoje.

20. 2002 m. kovo 5 d. ieškovas pareiškė ieškinį *Verwaltungsgericht Stuttgart*, kuris, nagrinėdamas bylą, pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateikė klausimą, nurodytą šios išvados 1 punkte.

8 — Pavyzdžiui, *Ausländergesetz* (įstatymo dėl užsieniečių) 17 ir 22 straipsniai.

B — *Nacionalinio teismo nuomonė*

21. Nacionalinis teismas savo prašymo pagrindu iš pradžių nurodo tai, kad išsiuntimas neprieštarauja nei Vokietijos teisei (konkrečiai, *Ausländergesetz* 47 ir 48 straipsniams), nei EŽTK.

22. Kita vertus, jeigu ieškovui taikytina Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma pastraipa, jis gali remtis šio sprendimo 14 straipsnio 1 dalyje nurodyta specialia apsauga nuo išsiuntimo. Išsiuntimas leistinas tik tada, kai be viešosios tvarkos pažeidimo, kurį sukelia bet koks teisės pažeidimas, kyla tikra ir pakankamai rimta grėsmė vienam iš pagrindinių visuomenės interesų. Tokį siaurą Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalies aiškinimą nacionalinis teismas grindžia sprendimu *Nazli*[9].

23. Nacionalinio teismo nuomone, Sprendimo Nr. 1/80 14 straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos šiuo atveju netenkinamos. Nors E. Ayaz buvo keletą kartų teistas, negalima teigti, kad jis kelia tokią konkrečią ir realią grėsmę viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui, kad būtų pažeistas vienas iš pagrindinių visuomenės interesų. Tokia grėsmė neišplaukia iš Waiblingen apylinkės teismo (*Amtsgericht Waiblingen*) nagrinėjamų dviejų baudžiamųjų bylų, nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nėra įsitikinęs, jog ieškovas iš tikrųjų kaltas dėl nusikaltimų, už kuriuos jis teisiamas.

24. Todėl sprendžiant šį ginčą reikia nustatyti, ar ieškovui taikytinas Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnis. Kadangi užsieniečio byla atskleidė, kad jo motina niekad neturėjo darbuotojos statuso, reikia nustatyti, ar ieškovas yra patėvio šeimos narys.

25. Nacionalinis teismas, siekdamas tai nustatyti, remiasi Reglamento Nr. 1612/68 straipsnių formuluotėmis, kurios labiausiai tinkamos aiškinti Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį. Norėčiau pabrėžti, kad šis aiškinimas susijęs su vokiečių kalbos versija: pagal Reglamento Nr. 1612/68 11 straipsnį ieškovas nėra patėvio šeimos narys, nes ši nuostata mini tik „piliečio" vaikus (iki 21 metų). Šio straipsnio taikymą grindžia tai, kad Reglamento Nr. 1612/68 11 straipsnis, kaip ir Sprendimas Nr. 1/80, yra susijęs su galimybe įsidarbinti. Kita vertus, jei remtumėmės Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio 1 dalyje pateikta šeimos nario samprata, ieškovui būtų taikomas Sprendimas Nr. 1/80, nes 10 straipsnyje vaikų (kitaip nei sutuoktinio) atžvilgiu vartojamas ne savybinis įvardis „sein" (jo), o tik žymimasis artikelis „die". Todėl jis taikytinas ir vaikams,

9 — 2000 m. vasario 10 d. Sprendimas *Nazli* (C- 340/97, Rink. p. I-957, 55 ir kiti punktai).

kurie nėra poros palikuonys. Ši nuomonė vyrauja akademinėje Vokietijos doktrinoje ir teismų praktikoje. Kadangi tuo metu, kai baigėsi ieškovo paskutinio leidimo gyventi galiojimas (1999 m. spalio 31 d.), jam buvo mažiau nei 21 metai, atsakymui į klausimą nėra svarbu, ar patėvis ieškovą išlaiko ar išlaikė, nes Bendrijos teisė nereikalauja jokių išlaikymo įmokų.

IV — Įvertinimas

A — *Apimtis*

27. Nacionalinis teismas pateikia abstraktų klausimą. Jis norėtų sužinoti, ar posūnis, kuriam yra mažiau nei 21 metai, laikytinas šeimos nariu Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme. Taigi jo klausimas yra paprastas ir nesusijęs su konkrečiomis bylos aplinkybėmis. Prašydamas pateikti šį paaiškinimą, jis remiasi analogija su Reglamente Nr. 1612/68 (ypač jo 10 ir 11 straipsniuose) apibrėžtomis sąvokomis. Tai yra natūralu, nes Teisingumo Teismas įvairiuose sprendimuose yra nurodęs, kad EB 39 ir kituose straipsniuose pripažinti principai, kiek įmanoma, turi būti taikomi Turkijos piliečiams, kurie naudojasi Sprendime Nr. 1/80 suteiktomis teisėmis [10].

C — *Procesas Teisingumo Teisme*

26. Šioje byloje rašytines pastabas pateikė ieškovas pagrindinėje byloje (per *Landratsamt Rems-Murr-Kreis*), Vokietijos vyriausybė ir Komisija. Ieškovas nurodo, kad povaikiai nelaikytini šeimos nariais Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme. Kita vertus, Vokietijos vyriausybė ir Komisija mano, kad povaikiui iki 21 metų šis straipsnis taikomas, o Vokietijos vyriausybė priduria, kad povaikiui pagal valstybės narės nacionalinę teisę turėjo būti leista apsigyventi su Turkijos darbuotoju.

28. Teisingumo Teismas, netrukus po to, kai gavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje, sprendime *Baumbast ir R* [11] pripažino kai kurias Bendrijos darbuotojų povaikių teises pagal Reglamentą Nr. 1612/68. Todėl galima manyti, kad nacionalinio teismo pateiktas klausimas galėtų būti greitai išspręstas remiantis sprendimu *Baumbast ir R.*

10 — Naujausias iš šių sprendimų yra 2003 m. gegužės 8 d. Sprendimas *Wählergruppe Gemeinsam* (C-171/01, Rink. p. I-4301, 72 punktas).

11 — Minėtas 5 išnašoje, 57 punktas. Detaliau aš tai nagrinėsiu vėliau.

29. Tačiau, kaip žinome, atsakymas į paprastą klausimą nebūtinai yra paprastas, natūraliai išplaukiantis iš egzistuojančios teismų praktikos. Būtent taip yra šiuo atveju, kai labiau ar mažiau mechaninio ekstrapoliavimo iš Teisingumo Teismo sprendimo byloje, susijusioje su asmenų judėjimu Bendrijoje, rezultatas būtų nepatenkinamas, nes būtų nepripažįstamas esminis skirtumas tarp, pirma, EB 39 ir tolesnių straipsnių bei Reglamento Nr. 1612/68 ir, antra, Sprendimo Nr. 1/80. Šis skirtumas yra mano išvados pagrindas.

30. EB 39 ir tolesni straipsniai yra skirti laisvam darbuotojų judėjimui ir iš valstybių narių reikalauja, išskyrus keletą siaurų išimčių viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir visuomenės sveikatos srityje, suteikti iš Bendrijos teisės išplaukiančią teisę apsigyventi bet kuriam kitos valstybės narės piliečiui, kuriam taikoma plačiai aiškinama darbuotojo sąvoka [12].

31. Sprendimas Nr. 1/80 apibrėžia visiškai kitokias ir ne tokias svarbias teises. Pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį Turkijos darbuotojai gali darbo rinkoje reikalauti tam tikrų teisių, jei jie teisėtai gyvena valstybėje narėje ir ten dirba pagal nacionalinius imigracijos ir darbo teisės aktus. Šio sprendimo 7 straipsnis taip pat suteikia teises darbo rinkoje tokių piliečių šeimos nariams, kuriems pagal nacionalinę teisę buvo suteikta teisė atvykti pas atitinkamą pilietį į tą valstybę narę. Šeimos nariai turi tokias teises, net jei jie patys dar nedirba toje valstybėje narėje.

32. Taigi Sprendime Nr. 1/80 nėra nuostatų, susijusių su laisvu darbuotojų judėjimu, nors sprendimo 6 ir 7 straipsniai galėtų būti laikomi vienu iš pirmų žingsnių palaipsniui užtikrinant laisvą darbuotojų judėjimą – vieną iš EEB ir Turkijos asociacijos sutarties tikslų.

33. Todėl aš manyčiau, kad į pateiktą klausimą galima atsakyti tik detaliai išanalizavus Sprendimu Nr. 1/80 Turkijos darbuotojams ir jų šeimų nariams suteiktos apsaugos esmę ir apimtį bei atsižvelgus į Teisingumo Teismo praktiką. Mano analizę sudaro dvi dalys: B dalyje aš aprašau Sprendimo Nr. 1/80 6 ir 7 straipsniais sukurtos sistemos požymius; C dalyje aš konkrečiau nagrinėsiu teisėtai dirbančio Turkijos darbuotojo vaikų teises, išplaukiančias iš 7 straipsnio.

12 — Pavyzdžiui, žr. naują 2004 m. kovo 23 d. Sprendimą *Collins* (C-138/02, Rink. p. I-2703, 26 ir tolesni punktai).

B — *Sprendimo Nr. 1/80 6 ir 7 straipsniuose nustatyta sistema*

34. Ši byla susijusi su trečiosios valstybės piliečio išsiuntimu iš valstybės narės [13]. Iš esmės trečiosios valstybės piliečių išsiuntimas priskirtinas savarankiškai valstybių narių kompetencijai, bent jau iki tol, kol Europos Bendrija imsis imigracijos politikos priemonių, numatytų EB 63 straipsnio 3 dalyje. Vokietijos valdžios institucijos siekia pasinaudoti šia savarankiška kompetencija, ir todėl atitinkamas trečiosios valstybės pilietis remiasi privilegijuota padėtimi, kurią jis teigia turįs kaip Turkijos darbuotojo šeimos narys. Taigi jis remiasi bendros taisyklės išimtimi, kai valstybės narės, vykdydamos savo imigracijos politiką, turi daug teisių.

35. Išskirtini keturi Sprendimo Nr. 1/80 6 ir 7 straipsniuose nustatytos sistemos etapai.

— Pirmas etapas: nacionalinė teisė reglamentuoja leidimą Turkijos darbuotojams atvykti į valstybių narių teritoriją ir sąlygas, susijusias su jų pirma profesine veikla toje teritorijoje.

— Antras etapas: tolimesnė galimybė dirbti po to, kai Turkijos darbuotojas valstybėje narėje teisėtai išdirbo mažiausiai vienerius metus. Toks darbuotojas turi teises ne vien pagal nacionalinę darbo teisę, bet taip pat ir tiesiogiai pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį.

— Trečias etapas: leidimas gyventi, suteiktas Turkijos darbuotojų šeimų nariams, ir jų galimybė imtis profesinės veiklos per pirmuosius trejus gyvenimo metus. Šiame etape jų teises nustato tik valstybių narių nacionalinė teisė. Tačiau valstybės narės autonominę kompetenciją šiame etape toliau nurodyta apimtimi riboja EŽTK ir Bendrijos teisė.

— Ketvirtas etapas: tolesnė galimybė dirbti po to, kai Turkijos darbuotojo šeimos narys bent trejus metus teisėtai gyveno valstybėje narėje. Šio šeimos nario teisės tuomet išplaukia ne vien iš nacionalinės darbo teisės, bet ir tiesiogiai iš Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio.

36. Dėl pirmo etapo pagal nusistovėjusią teismų praktiką Sprendimas Nr. 1/80 neriboja valstybių narių kompetencijos nusta-

13 — Taip pat žr. mano išvadą byloje, kurioje priimtas naujas 2003 m. rugsėjo 23 d. Sprendimas *Akrich* (C-109/01, Rink. p. I-9607), ir ypač tos išvados įžangą.

tyti Turkijos piliečių apsigyvenimo jų teritorijoje taisykles ir sąlygas, susijusias su jų pirma profesine veikla [14]. Valstybės narės išsaugo teisę nustatyti savo politiką Turkijos piliečių įdarbinimo nacionalinėje rinkoje atžvilgiu. Kaip teisingai pastebėjo generalinis advokatas J. Mischo savo išvadoje byloje *Ergat* [15], Turkijos piliečiai neturi teisės apsigyventi. O teises, grindžiamas EEB ir Turkijos asociacija, jie įgauna tik vienerius metus išdirbę valstybės narės teritorijoje.

37. Tokiu atveju Bendrijos teisės požiūriu dėl pirmo etapo nedaug ką galima pridurti. Turkijos piliečiai nesiskiria nuo bet kurios kitos ne valstybės narės piliečių. Bendrijos teisė jiems nesuteikia jokių konkrečių teisių.

38. Dėl antro etapo Asociacijos nuostatos reglamentuoja tik Turkijos piliečių, kurie tam tikrą laiką (pavyzdžiui, vienerius metus) teisėtai yra valstybės narės darbo rinkoje pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnyje nustatytas sąlygas, padėtį. Tuomet iš Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio išplaukia tam tikros jų teisės, kurios jiems suteikia galimybę tęsti veiklą darbo rinkoje. Iš 6 straipsnio 1 dalies matyti, kad šios teisės nuolat plečiasi. Teisių darbo rinkoje suteikimas būtinai reiškia, kad jiems suteikiama teisė apsigyventi, priklausanti nuo su darbu susijusių teisių. Kitaip šios teisės nebūtų veiksmingos [16].

39. Turkijos darbuotojai neturi teisės laisvai judėti Bendrijoje, ir todėl jiems nesuteiktos jokios teisės kitose valstybėse narėse [17]. Sprendimas Nr. 1/80 Turkijos darbuotojams suteikia tam tikras privilegijas valstybės narės, kurioje jie teisėtai dirba, darbo rinkoje. Sprendimas jų nesumažina, bet ir nesuteikia. Todėl Turkijos darbuotojo teisė apsigyventi nėra pagrindinė jam suteikta teisė, panaši į teisę, kuria bet kuris Bendrijos pilietis naudojasi pagal EB 18 straipsnį [18], o tik būtina jam kaip darbuotojui priklausanti teisė. Tai matyti ir iš Asociacijos nuostatų, kurios preziumuoja, kad Turkijos darbuotojas apsigyvena laikinai. Pavyzdžiui, nėra jokių nuostatų, panašių į Reglamento Nr. 1251/70 2 straipsnį, suteikiančių jam teisę pasilikti atitinkamoje valstybėje narėje sulaukus pensinio amžiaus [19].

14 — Žr. naujausią 2003 m. spalio 21 d. Sprendimą sujungtose bylose *Abatay ir kt. ir Nadi Sahin* (C-317/01 ir C-369/01, Rink. p. I-12301, 63 ir tolesni punktai).

15 — Žr. išvadą byloje, kurioje priimtas 2000 m. kovo 16 d. Sprendimas *Ergat* (C-329/97, Rink. p. I-1487, 47 punktas).

16 — Žr., *inter alia*, sprendimo *Nazli* (minėto 9 išnašoje) 28 punktą.

17 — Žr., pavyzdžiui, 1997 m. sausio 23 d. Sprendimą *Tetik* (C-171/95, Rink. p. I-329) ir 2000 m. gegužės 11 d. Sprendimą *Savas* (C-37/98, Rink. p. I-2927).

18 — Šiuo klausimu žr. sprendimą *Baumbast ir R* (cituotą 5 išnašoje, 81 ir tolesni punktai).

19 — 1970 m. birželio 29 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 1251/70 dėl darbuotojų teisės pasilikti valstybės narės teritorijoje, baigus joje dirbti (OL L 142, p. 24).

40. Norint teisingai suprasti 6 straipsnį būtina išnagrinėti Asociacijos sutarties [20] tikslus. 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta: „tikslas <...> yra skatinti Susitariančiųjų Šalių ilgalaikių ir harmoningų prekybos ir ekonominių santykių <...> plėtrą". Sprendimas Nr. 1/80 apima tris sritis: prekybą žemės ūkio produktais, darbuotojų judėjimą ir ekonominį bei techninį bendradarbiavimą. Šios sritys reglamentuojamos siekiant prisidėti stiprinant Bendrijos ir Turkijos ekonominius santykius [21].

41. Aš manyčiau, kad pagrindinis sprendimo 6 straipsnio elementas yra tai, kad juo siekiama suteikti Turkijos darbuotojams tam tikras teises darbo rinkoje po to, kai jiems buvo leista atvykti į valstybę narę ir ten dirbti. Jie turi turėti galimybę judėti darbo rinkoje ir pakeisti savo darbdavį. Jų padėtis darbo rinkoje turi būti kuo panašesnė į pačios valstybės narės darbuotojo padėtį.

42. Turkijos darbuotojas realiai galėtų tobulėti tik tuomet, jei jo šeimos nariai galėtų prie jo prisijungti ir tobulėti kaip nepriklausomi individai. Kitaip sakant, jei Turkijos darbuotojo sąlygos nėra pakankamai palankios, kad jo šeima galėtų prie jo prisijungti, jam gali būti užkirsta galimybė naudotis teisėmis, suteiktomis Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsniu. Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnyje šeimos nariams suteiktas teises aš matau tokiu pat aspektu.

43. Šeimos susijungimas priimančioje valstybėje narėje nebuvo svarbiausias socialinis tikslas priimant Sprendimą Nr. 1/80, tačiau per daugelį metų jis tapo svarbus Teisingumo Teismui aiškinant šį sprendimą.

44. Trečias etapas: iš esmės darbuotojo šeimos nario teisės yra panašios į paties darbuotojo teises. Šeimos nariams Sprendimas Nr. 1/80 nesuteikia teisės atvykti į valstybę narę, kurios darbo rinkoje darbuotojas teisėtai yra: šiame etape nacionalinės teisės aktų leidėjas yra autonomiškas. Pirmuosius trejus metus po atvykimo šeimos narių teisinę padėtį taip pat reglamentuoja nacionalinė teisė, atsižvelgiant į tai, kad nacionalinių valdžios institucijų laisvę riboja taisyklės dėl šeimos susijungimo. Jos privalo atsižvelgti į EŽTK 8 straipsnį (ir susijusią teismų praktiką) ir į privilegijuotą paties

20 — Plačiau žr. šios išvados 5 punktą.

21 — Taip pat žr. Asociacijos sutarties nuostatas, nurodytas 6 punkte.

darbuotojo padėtį, užtikrinamą EEB-Turkijos asociacijos, kuri jį gina nuo bet kokios diskriminacijos, *inter alia*, dėl Turkijos pilietybės [22].

45. Šiame kontekste aš remiuosi sprendimu *Kadiman*. Teisingumo Teismo nuomone, 7 straipsnio pirmos pastraipos tikslas yra „sudaryti palankias teisėtai darbo rinkoje esančių Turkijos darbuotojų įsidarbinimo ir gyvenimo sąlygas, užtikrinant jų šeimos ryšių išlaikymą" [23]. Teisingumo Teismas tęsia: „7 straipsnio pirma pastraipa nustatyta sistema buvo siekiama sudaryti palankias sąlygas priimančioje valstybėje narėje šeimai susijungti, iš pradžių leidžiant šeimos nariams būti su darbuotoju migrantu ir po tam tikro laikotarpio sustiprinant jų padėtį suteikiant teisę įsidarbinti šioje valstybėje narėje". Taigi Teisingumo Teismas mano, kad 7 straipsnis yra susijęs su pirmu etapu – dar neišgyvenus trejų metų. Atrodo, kad taip pat teigiama ir generalinio advokato P. Léger išvadoje byloje *Akman*. Jis pabrėžia, kad Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma pastraipa (kitaip nei 7 straipsnio antra pastraipa) aiškiai siekiama skatinti šeimos susijungimą [24].

46. Aš pastebėčiau, kad aiškinant 7 straipsnio pirmą pastraipą vis didesnis dėmesys buvo kreipiamas į šeimos susijungimo aspektą, bet šis sprendimas nesukuria teisės į šeimos susijungimą. Aš remiuosi Asociacijos sutarties tikslu. Svarbiausia yra vienareikšmė nuostatos formuluotė: šeimos nariai neturi teisės apsigyventi valstybėje narėje, kurioje darbuotojas teisėtai dirba. Iš tikrųjų 7 straipsnio pirma pastraipa nurodo tik galimybę apsigyventi („kuriems buvo suteikta teisė atvykti pas jį"). Tik šeimai susijungus, šeimos nariai turi teises pagal šį sprendimą.

47. Turkijos darbuotojo požiūriu daug Turkijos piliečių atvyksta dirbti į valstybes nares. Šeima pasilieka. Po tam tikro laiko darbuotojas nusprendžia valstybėje narėje toliau dirbti ir jis pageidauja, kad jo šeima prie jo prisijungtų. Tačiau Sprendimas Nr. 1/80 šeimos nariams nesuteikia automatiškai teisės prisijungti. Tai reglamentuoja nacionalinė teisė dėl imigracijos (žr. 44 punktą).

48. Dabar aptarsiu ketvirtą etapą. Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma pastraipa valstybės narės darbo rinkoje suteikia tam tikras

22 — Čia aš pridursiu tik tai, kad nacionalinės teisės aktų leidėjų ar nacionalinių imigracijos institucijų laisvė nustatyti politiką nėra neribojama. Šioje išvadoje nereikia tiksliai nurodyti, kokie būtent kriterijai riboja valstybę narę, jai atsisakant priimti Turkijos darbuotojo šeimos narį: tai nėra bylos *Ayaz* problema.

23 — 1997 m. balandžio 17 d. Sprendimas *Kadiman* (C-351/95, Rink. p. I-2133, 34 punktas).

24 — Išvada byloje, kurioje priimtas 1998 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *Akman* (C-210/97, Rink. p. I-7519, 48 ir tolesni punktai).

teises asmenims, kurie priklauso toje valstybėje sukurtai arba susijungusiai šeimai. Šios teisės panašios į paties darbuotojo teises. Pirma, šie asmenys savo teises įgyja ne iš karto: jie turi būti išgyvenę toje valstybėje narėje tam tikrą laiką. Antra, kuo ilgiau jie gyvena, tuo stipresnė jų padėtis darbo rinkoje. Trečia, šeimos nariai taip pat turi teisę apsigyventi. Teisė apsigyventi yra labai svarbi norint pradėti ir vykdyti bet kokią apmokamą veiklą [25].

C — *Vaikų teisės pagal Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirmą pastraipą*

50. Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio pirma pastraipa suteikia teises įvairioms šeimos narių, kuriems buvo leista prisijungti prie darbuotojo, kategorijoms. Aš išskirčiau darbuotojo sutuoktinį, nepilnamečius vaikus ir kitus išlaikomus šeimos narius, pavyzdžiui, Maroko pilietė, gyvenanti su savo žentu, byloje *Mesbah* [26].

51. Turkijos darbuotojo sutuoktinės teises pakankamai lengva aiškinti. Tam tikrą laiką išgyvenusi atitinkamoje valstybėje narėje sutuoktinė pagal sprendimo 7 straipsnio pirmą pastraipą turi teisę įsidarbinti. Ji turi būti toje valstybėje narėje darbuotojo namuose išgyvenusi bent trejus metus [27]. Jei ji teisėtai išdirbo bent vienerius metus, jai suteikiamos savarankiškos teisės pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį (šiuo atveju sutuoktinė taip pat turi būti Turkijos pilietė).

49. Šių nuostatų tikslas yra neleisti valstybėms narėms uždrausti Turkijos darbuotojų šeimų nariams įsidarbinti. Atsižvelgiant į paties Turkijos darbuotojo tobulėjimą, jo šeimos nariai – sutuoktinis arba vaikai – taip pat turi turėti teisę įsidarbinti. Šia prasme šeimos narių teisės išplaukia iš paties darbuotojo teisių. Tačiau sprendime šeimos nariai aiškiai laikomi nepriklausomais individais, kuriems suteikiama teisė dirbti.

52. Nepilnamečiai vaikai turi tokias pat teises kaip sutuoktinis. Be to, jiems suteikia-

25 — Dėl Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio antros pastraipos žr. sprendimo *Ergat* (minėto 15 išnašoje) 40 punktą.

26 — 1999 m. lapkričio 11 d. Sprendimas (C-179/98, Rink. p. I-7955).

27 — Tai išplaukia iš sprendimo *Kadiman* (minėto 23 išnašoje), *inter alia*, 44 ir 54 punktų.

mos teisės pagal 7 straipsnio antrą pastraipą, jei jie baigė profesinio lavinimo kursus. Tačiau yra vienas esminis skirtumas: tam tikru momentu jie nustoja būti darbuotojo šeimos nariais, nes, pavyzdžiui, sulaukia pilnametystės. Išskirčiau tris atvejus:

— sulaukęs pilnametystės vaikas tebėra darbuotojo išlaikomas, jei jis, pavyzdžiui, mokosi už tėvų lėšas – tokiu atveju jam tebetaikoma 7 straipsnio pirma pastraipa,

— vaikas dirba įprastoje valstybės narės darbo rinkoje – tokiu atveju jam suteikiamos savarankiškos teisės pagal 6 straipsnį,

— vaikas (dar) nedirba ir nėra darbuotojo išlaikomas. Tokiu atveju vaikas iš esmės praranda savo teises pagal Sprendimą Nr. 1/80, o jo teisę įsidarbinti reglamentuoja nacionalinė teisė.

53. Trečią atvejį reikia detaliau paaiškinti. Iš esmės asmuo, kurio teisė įsidarbinti išplaukia iš jo kaip darbuotojo šeimos nario statuso, praranda šią teisę, jei nebeturi šio statuso. Čia aš išskirčiau dar vieną niuansą: Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnio pirmos pastraipos kontekste Teisingumo Teismas pripažino Turkijos darbuotojo teisę protingą laiko tarpą aktyviai ieškoti naujo darbo priimančioje valstybėje narėje, ir dėl to tuo pačiu metu naudotis teise apsigyventi. Priešingu atveju 6 straipsnio pirma pastraipa nebūtų visiškai veiksminga [28]. Panašiai samprotaujant pilnametystės sulaukusiam vaikui gali būti nustatytas terminas darbo paieškai.

D — *Sprendimo Nr. 1/80 ir Reglamento Nr. 1612/68 turinio ir apimties skirtumo reikšmė*

54. Kaip pirmiau paaiškinau, Sprendimas Nr. 1/80 turiniu ir apimtimi iš esmės skiriasi nuo Bendrijos teisės aktų dėl darbuotojų judėjimo laisvės Bendrijoje. Šis sprendimas Turkijos piliečiams (ir jų šeimos nariams) suteikia galimybę tik iš dalies išvengti valstybių narių autonominių nacionalinės teisės aktų imigracijos srityje ir suteikia jiems kur

28 — Sprendimo *Tetik*, minėto 17 išnašoje, 30 ir 31 punktai. Teisingumo Teismas savo aiškinimą grindžia praktika, susijusia su EB 39 straipsniu ir pirmiausia su 1991 m. vasario 26 d. Sprendimu *Antonissen* (C-292/89, Rink. p. I-745, 13, 15 ir 16 punktai).

kas labiau ribotas teises nei atitinkamiems Bendrijos subjektams. Kaip generalinis advokatas Mischo nurodė savo išvadoje byloje *Nazli*, „negalima būtų laikyti principu tai, jog pirmieji visais atžvilgiais traktuotini taip kaip pastarieji“ [29].

55. Kita vertus, pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką pagal EB 39 ir tolesnius straipsnius Europos Sąjungos piliečiams pripažinti principai – *inter alia*, aptarti Reglamente Nr. 1612/68, – kiek tai yra įmanoma, turi būti taikomi Turkijos piliečiams, kurių teisės išplaukia iš Sprendimo Nr. 1/80.

56. Ši teismo praktika iš esmės siekia vienodai vertinti principus, kuriais remiasi Reglamentas Nr. 1612/68 ir Sprendimas Nr. 1/80. Aš darau šią išvadą konkrečiai iš sprendimo *Wählergruppe Gemeinsam* [30], kuris aiškiai draudžia diskriminuoti Turkijos piliečius dėl jų pilietybės. Pripažintina, kad Teisingumo Teismas žengia dar vieną žingsnį, nurodydamas, kad jei tekstai beveik identiški, jie turi būti aiškinami vienodai [31]. Tačiau, mano nuomone, šis požiūris negali reikšti daugiau nei vienodo aiškinimo prezumpcijos.

57. Aš remiuosi nusistovėjusia teismo praktika, pagal kurią vien tik vienos iš Bendrijas steigiančių Sutarčių nuostatos formuluotės panašumo su tarptautinio susitarimo tarp Bendrijos ir ne valstybės narės formuluote nepakanka, kad pastarajai būtų suteikta tokia pat prasmė kaip ir Sutarties nuostatai. Tai, ar Sutarties nuostatos aiškinimas taikytinas susitarimo tarp Bendrijos ir trečiosios šalies palyginamai, panašiai ar net identiškai nuostatai, visų pirma priklauso nuo kiekvienos iš šių nuostatų tikslo, atsižvelgiant į konkretų jos kontekstą, ir šiuo atveju pakankamai svarbus yra Asociacijos sutarties ir EB sutarties tikslų bei konteksto palyginimas [32].

58. Kaip jau minėjau, Sprendimo Nr. 1/80 tikslas iš esmės skiriasi nuo Bendrijos teisės aktų dėl laisvo darbuotojų judėjimo. Aš manyčiau, kad dėl šio skirtumo šeimos narių grupė yra labiau ribota nei pagal Reglamentą

29 — Minėta 9 išnašoje, išvados 67 punktas.

30 — Minėtas 10 išnašoje.

31 — Teisingumo Teismas tai tvirtina, konkrečiai sprendimo *Nazli* (minėto 9 išnašoje) 56 punkte.

32 — 2002 m. sausio 29 d. Sprendimas *Pokrzeptowicz-Meyer* (C-162/00, Rink. p. I-1049, 32 ir 33 punktai).

Nr. 1612/68, o pagal šį reglamentą kiekvienam Turkijos darbuotojo povaikiui, dar nesulaukusiam 21 metų, automatiškai nesuteikiamos Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnyje nurodytos teisės.

E — *Atsakymas į nacionalinio teismo klausimą*

59. Apibendrinant galima pasakyti, kad Reglamento Nr. 1612/68 tekstas ir Teisingumo Teismo jam suteikta prasmė yra svarbūs aiškinant Sprendimą Nr. 1/80, bet nelemiantys. Sprendimo Nr. 1/80 tikslas iš esmės skiriasi nuo Reglamento Nr. 1612/68 tikslo.

61. Nacionalinio teismo klausimas yra trumpas: ar Turkijos darbuotojo posūnis, kuriam yra mažiau nei 21 metai, yra jo šeimos narys Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme? Kaip jau nurodžiau (konkrečiai 29 punkte), į šį klausimą negalima atsakyti paprastai – „taip" arba „ne". Problema yra ši: Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnis suteikia tam tikras teises teisėtai dirbančių Turkijos darbuotojų šeimų nariams, turintiems teisę apsigyventi, bet neapibrėžia asmenų, kurie jomis naudojasi, rato. Teisingumo Teismas turi užpildyti šią spragą, tinkamai atsižvelgdamas į atitinkamų nuostatų turinį ir apimtį, ir šiame kontekste gali rasti siejančių veiksnių panašiose bylose vartotose panašiose sąvokose.

60. Skirtingo aiškinimo būtinybė išplaukia ir iš analogijos su sprendimu *Kaba*[33]. Pagal šį sprendimą valstybės narės gali remtis bet kokiu objektyviu skirtumu, galinčiu egzistuoti tarp jų piliečių ir kitų valstybių narių piliečių, nustatydamos sąlygas, pagal kurias neribotos trukmės leidimai gyventi suteikiami pastarųjų sutuoktiniams. Tai reiškia, kad dėl tos priežasties, jog Bendrijos teisė Turkijos darbuotojams nesuteikia tokių pat teisių kaip Bendrijos darbuotojams, valstybė narė gali suteikti mažiau palankią teisinę padėtį tiems, kurie turi teises tik dėl jų ryšio su šiais Turkijos darbuotojais.

62. Pirmas siejantis veiksnys yra Reglamento Nr. 1612/68 10 ir 11 straipsnių tekstai. Nacionalinis teismas nurodė šių abiejų straipsnių tekstų skirtumus. Tiek atsakovas pagrindinėje byloje, tiek Komisija aptaria šį klausimą Teisingumo Teismui pateiktose rašytinėse pastabose. Šios pastabos mane paskatino palyginti Reglamento Nr. 1612/68 10 ir 11 straipsnių versijas įvairiomis kalbomis. Atsižvelgdamas į reglamento priėmimo

33 — 2000 m. balandžio 11 d. Sprendimas (C-356/98, Rink. p. I-2623).

laiką – septintojo dešimtmečio pabaigą, kai EEB sudarė tik šešios valstybės narės – aš galiu apsiriboti versijomis tik keturiomis kalbomis. Kaip matyti iš tolesnių pastabų, šis tekstų palyginimas nepateikia aiškaus atsakymo į nacionalinio teismo pateiktą klausimą.

63. Dėl Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio, iš versijos vokiečių kalba matyti, kad darbuotojo sutuoktinio vaikams jis taip pat taikomas, nes ši nuostata nurodo darbuotoją, *jo* sutuoktinį ir vaikus. Versija olandų kalba taip pat pateikia tokią nuorodą. 10 straipsnis nurodo *jo* sutuoktinį ir, nepateikdamas kitų patikslinimų, giminystę. Tačiau versijos kitomis kalbomis nurodo visiškai priešingai. 10 straipsnio versijos italų ir prancūzų kalbomis nurodo darbuotoją, jo sutuoktinį ir *jų* vaikus („i loro discendenti" ir „leurs descendants"), o tai galėtų reikšti, jog kalbama tik apie jų palikuonis.

64. 11 straipsnio versija vokiečių kalba nurodo „Kinder dieses Staatsangehörigen" (šio piliečio vaikus), tai turėtų reikšti, jog apsiribojama darbuotojo vaikais. Kita vertus, versijose olandų, prancūzų ir italų kalbomis vartojami tik neutralūs žymimieji artikeliai (atitinkamai „de", „les" ir „i").

65. Manyčiau, iš šio tekstų palyginimo galima padaryti tik vieną išvadą: Reglamento Nr. 1612/68 10 ir 11 straipsnių tekstai neleidžia aiškiai atsakyti dėl povaikių padėties.

66. Antrą siejantį veiksnį randame sprendime *Baumbast ir R*, nes jis pripažįsta, jog Bendrijos darbuotojo povaikis turi teisę apsigyventi. Šio sprendimo 57 punkte Teisingumo Teismas nurodo: „Be to, „jo sutuoktinio ir jų žemutinės giminystės linijos giminaičių iki 21 metų arba išlaikytinių" teisė įsikurti kartu su darbuotoju migrantu aiškintina kaip reiškianti, kad ją turi tiek darbuotojo, tiek jo sutuoktinio žemutinės giminystės linijos giminaičiai. Siaurinamas šios nuostatos aiškinimas, kad tik bendri darbuotojo migranto ir jo sutuoktinio vaikai turi teisę įsikurti su jais, prieštarautų pirmiau nurodytam Reglamento Nr. 1612/68 tikslui" [34].

67. Pirmiausia reikia prisiminti, kad Teisingumo Teismo sprendimas *Baumbast ir R* buvo priimtas byloje, kurioje, kaip nurodyta prašyme priimti prejudicinį sprendimą, pagrindinės bylos šalys buvo sutarę, jog atitin-

34 — Minėta 5 išnašoje.

kamas povaikis laikytinas šeimos nariu[35]. Todėl Teisingumo Teismas tik trumpai aptarė povaikio teisinę padėtį ir neturėjo nuspręsti dėl mūsų nagrinėjamo klausimo esmės.

68. Be to, – ir, mano nuomone, tai daug svarbiau – mechaniškai taikant būtų neatsižvelgiama į sprendimo *Baumbast ir R* tekstą, kuriame Teisingumo Teismas nustatė šį panašumą, siekiant Reglamento Nr. 1612/68 tikslų, o ne pagal teisinį Sprendimo Nr. 1/80 kontekstą. Sprendimo *Baumbast ir R* 50 punkte Teisingumo Teismas primena[36], kad „tam, kad Reglamento Nr. 1612/68 tikslas, tai yra laisvas darbuotojų judėjimas, būtų užtikrintas prisilaikant laisvės ir orumo principų, Bendrijos darbuotojo šeimos integravimo į priimančiosios valstybės narės visuomenę sąlygos turi būti kuo geresnės". Šis reglamentas siekia sukurti kuo geresnes sąlygas laisvam darbuotojų judėjimui. Esminė sąlyga yra ta, kad šeima taip pat turi turėti galimybę integruotis priimančioje valstybėje narėje. Kaip aš paaiškinau 32 punkte, Sprendimas Nr. 1/80 nesukuria laisvo darbuotojų judėjimo.

69. Nereikia, kad teisės būtų suteikiamos didesniam šeimos narių skaičiui nei tie, kurie realiai prisideda prie sprendimo 7 straipsnio pirmos pastraipos tikslo įgyvendinimo, ir todėl nebūtina taikyti sprendimą *Baumbast ir R.*

70. Trečias siejantis kriterijus išplaukia iš sprendimo *Mesbah*[37], kuris susijęs su Maroko darbuotojo uošve. Šiame sprendime Teisingumo Teismas pripažino, kad „šeimos nario" sąvoka, naudojama EEB ir Maroko bendradarbiavimo susitarime[38], neapsiriboja giminyste. Ji apima ir svainystę – pavyzdžiui, uošvę sprendime *Mesbah* – su aiškia sąlyga, kad šie asmenys su darbuotoju realiai gyvena.

71. Iš šio sprendimo darau dvi išvadas. Pirma, *šeimos nario* sąvokos ne Bendrijos darbuotojų atveju negalima aiškinti pernelyg siaurai, kaip reiškiančios, kad teises įgyja tik giminaičiai. Jei darbuotojų iš Maroko – valstybės, su kuria bendradarbiavimo ryšiai

35 — Žr. sprendimo 17 punktą.

36 — Nurodant sprendimo *Di Leo* (C-308/89, Rink. p. I-4185) 13 punktą.

37 — Minėtas 26 išnašoje, konkrečiai 44 punktas.

38 — Žr. 1976 m. balandžio 27 d. Rabate pasirašyto Europos ekonominės bendrijos ir Maroko Karalystės bendradarbiavimo susitarimo, Bendrijos vardu patvirtinto 1978 m. rugsėjo 26 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2211/78 (OL L 264), 41 straipsnio 1 dalį.

yra mažiau ambicingi nei su Turkija[39] – atveju aiškinama plačiai, tai dar labiau taikytina Turkijos darbuotojų šeimų nariams.

72. Antra, Teisingumo Teismo nuomone, svarbu, jog darbuotojas ir svainyste su juo susietas asmuo gyventų vienuose namuose, tačiau aš pažymėčiau, kad byla *Mesbah* susijusi su pilnamete uošve, o mūsų nagrinėjamas atvejis susijęs su posūniu iki 21 metų. Vis tik bet kuriuo atveju sprendimas *Mesbah* leidžia taikyti papildomą sąlygą šeimos narių dėl santuokos atžvilgiu, o ne paprasčiausiai leidžia manyti, kad jie priklauso darbuotojo šeimai.

F — *Du lemiantys kriterijai: kada posūnis laikytinas šeimos nariu Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme?*

73. Čia yra mano atsakymo esmė: kada Sprendimas Nr. 1/80 suteikia teisę povaikiams įsidarbinti valstybėje narėje dėl to, kad jie turi šeimos narių statusą? Aš skirčiau teisės atsiradimą ir praradimą.

74. Pirmiausia dėl teisės atsiradimo, kadangi Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio tikslas yra skatinti valstybės narės darbo rinkoje teisėtai esančių Turkijos darbuotojų ekonominę integraciją, lemiamas veiksnys yra, ar šeimos narys tikrai priklauso darbuotojo šeimai. Povaikio teisės turi leisti prisidėti prie šios ekonominės integracijos. Kitaip sakant, jei povaikis neturėtų jokių teisių pagal 7 straipsnį, būtų pakenkta darbuotojo integracijai. Tačiau tai įmanoma tik tada, jei šeimos ryšiai realiai egzistuoja.

75. Povaikiai laikytini realiai priklausančiais darbuotojo šeimai, jei jie:

— darbuotojo namuose gyvena kaip šeima arba bent trejus metus gyveno;

39 — Bendradarbiavimo susitarimas su Maroku apima santykių tarp Bendrijos ir Maroko stiprinimą ir, kitaip nei susitarimo su Turkija atveju, nėra skirtas vėlesniam jo stojimui.

— nėra sulaukę 18 metų, nebent jie yra darbuotojo visiškai išlaikomi.

švietimą tik tada, jei jie teisėtai gyvena su savo tėvais valstybėje narėje.

77. Jei bendro gyvenimo galima reikalauti darbuotojo vaiko atžvilgiu, tuomet jis *a fortiori* svarbus, kai kalbama apie šio darbuotojo povaikį. Santuoka tarp darbuotojo ir asmens, kuris jau turi vaiką, ne visada sukuria vienodą ryšį tarp darbuotojo ir dėl šios santuokos su juo siejamo vaiko. Šis ryšys gali būti įvairaus pobūdžio ir priklauso nuo, pavyzdžiui, vaiko amžiaus, vedusio partnerio santykio su vaiku (ar jis naudojasi tėvų teisėmis vaikams, ar jomis daugiausia naudojasi jo (jos) buvęs partneris?), finansinės atsakomybės vaikui, nuo to, ar iki santuokos vaikas gyveno su vedusiu partneriu kaip šeima, ar numatoma, kad po santuokos vaikas gyvens su naujai susituokusia pora, ir galbūt net nuo to, ar pats vaikas jau yra vedęs. Jei norint taikyti Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnį būtinas bendras gyvenimas, teisė gali būti suteikiama tik tokiam povaikiui, kuris realiai gali būti laikomas priklausančiu darbuotojo šeimai.

76. Pirmas kriterijus išplaukia iš sprendimo *Kadiman*[40]. Teisingumo Teismas nusprendė, kad valstybės narės gali reikalauti, jog šeimos narys – šiuo atveju su Turkijos darbuotoju nebegyvenantis sutuoktinis – būtų su darbuotoju kaip šeima realiai gyvenęs trejus metus. Jei taip nėra, valstybė narė gali atsisakyti pratęsti šeimos nario leidimo gyventi galiojimą arba atsisakyti suteikti jam leidimą dirbti. Objektyvios aplinkybės, tai yra atstumas tarp darbuotojo gyvenamosios vietos ir šeimos nario darbo vietos arba jo lankomos profesinio lavinimo įstaigos, gali reikšti, kad valstybės narės gali netaikyti bendro gyvenimo reikalavimo. Norėčiau pabrėžti, kad pats Sprendimas Nr. 1/80, kalbėdamas apie turkų vaikų teisę į švietimą, reikalauja, kad vaikai gyventų su tėvais. Pagal sprendimo 9 straipsnį šie vaikai turi teisę į

78. Antras atskyrimo kriterijus yra povaikio amžius. Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnis nustato 21 metų amžiaus ribą. Teisės aktai nereikalauja, kad jaunesnio amžiaus vaikas būtų darbuotojo išlaikomas. 21 metų amžiaus riba atitinka Reglamento priėmimo metu daugelyje Vakarų Europos valstybių

40 — Minėtas 23 išnašoje, 40–46 punktai.

taikytą teisinę pilnametystės ribą. Aštuntajame ir devintajame dešimtmetyje daugelis šių valstybių sumažino amžiaus ribą iki 18 metų, pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė, Vokietija, Prancūzija, Italija, Belgija ir Nyderlandai. Taigi valstybės narės mano, kad asmenys yra savarankiški nuo 18 metų amžiaus, o tai atspindima, pavyzdžiui, reikalavime, kad nuo to laiko jie patys pateiktų prašymą dėl leidimo gyventi.

79. Trumpai tariant, 21 metų amžiaus riba nebėra pagrįsta nei visuomenės realijomis, nei valstybių narių teisės aktais. Šis teiginys, mano nuomone, nereiškia, kad nebėra Bendrijos darbuotojų vaikų ir povaikių nuo 18 iki 21 metų teisių, tiesiogiai išplaukiančių iš Reglamento Nr. 1612/68 10 straipsnio. Šis teiginys reiškia, kad amžiaus riba nebegali būti laikoma tinkamu pagrindu aiškinti pagal analogiją. Aš manyčiau, kad taikytina amžiaus riba yra 18 metų. Vyresniems nei 18 metų povaikiams privilegijuota padėtis gali būti suteikta, tik jei jie yra Turkijos darbuotojo išlaikomi (kaip uošvė sprendime *Mesbah*[41]).

80. Antra, dėl teisės praradimo: teisė, grindžiama 7 straipsniu, yra prarandama, kai povaikis sulaukia 18 metų, nebent jis yra Turkijos darbuotojo išlaikomas. Nors pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį jis neturi jokių teisių, povaikiai turi turėti galimybę protingą laiko tarpą priimančioje valstybėje narėje ieškoti naujo darbo[42].

81. Ką visa tai reiškia ieškovui pagrindinėje byloje E. Ayaz? Pagal nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 2004 m. jis kartu su motina persikėlė į Vokietiją iš Turkijos ir tikrai gyveno kartu su patėviu ir motina iki 1999 m. rudens. Taigi atrodo, kad jis tenkina pirmą mano nurodytą kriterijų. Dėl amžiaus kriterijaus: prašymą dėl nuolatinio leidimo gyventi E. Ayaz pateikė 1999 m. liepos 8 d. Tuo metu jam buvo 19 metų, tai yra daugiau nei mano siūloma amžiaus riba. Be to, iš bylos medžiagos matyti, kad bent jau didžiąja dalimi jis pats užsidirba pragyvenimui. Todėl jis nelaikytinas „šeimos nariu" Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme.

41 — Žr. 70 punktą.

42 — Dėl šio klausimo žr. 53 punktą.

G — *Asmeninis ieškovo elgesys*

82. Lieka klausimas, ar svarbu tai, kad E. Ayaz keletą kartų Vokietijoje buvo teisiamas. Kaip jau minėjau, nacionalinis teismas nemano, kad kaltinimai yra tokie rimti, kad juos reikėtų atsižvelgti nagrinėjant prašyme priimti prejudicinį sprendimą pateiktą klausimą. Prejudicinio sprendimo procedūros metu Teisingumo Teismas neturi pasisakyti dėl nacionalinio teismo nurodytų faktinių aplinkybių. Todėl aš toliau nenagrinėsiu E. Ayaz elgesio pavojingumo, nors skaitant nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą kyla abejonių dėl nacionalinio teismo nuomonės. Mano nuomone, negalima paprasčiausiai nekreipti dėmesio į nutartyje pateiktą pažeidimų sąrašą, teigiant, kad jie nėra pavojingi viešajai tvarkai. Tokios nuomonės laikosi ir *Regierungspräsidium Stuttgart* [43].

83. Dabar aš trumpai aptarsiu ieškovo elgesio pasekmes Sprendimo Nr. 1/80 taikymui. Tai daryti nėra būtina, nes nacionalinis teismas tik klausia, ar povaikis gali būti laikomas šeimos nariu. Kriminalinis elgesys gali pakeisti šeimos santykius, bet ne giminystės ryšius. Todėl ieškovo elgesys nėra svarbus vertinant, ar povaikis laikytinas šeimos nariu.

84. Taikydamos savo imigracijos politiką valstybės narės turi plačią ir joms tikrai reikalingą veiksmų laisvę. Atsižvelgiant į didžiulį potencialių imigrantų skaičių, valstybės narės turi turėti galimybę pasirinkti, ką jos nori įleisti į savo teritoriją. Jų autonominė galia taip pat apima teisę į teritoriją neįleisti nusikaltimus įvykdžiusių asmenų arba juos išsiųsti, žinoma tinkamai laikantis tarptautinių sutarčių, pavyzdžiui, EŽTK. Aš manyčiau, kad šiame kontekste joms nėra privalomas siaurai aiškinamas Bendrijos kriterijus dėl realios grėsmės viešajai tvarkai [44].

85. Ši diskrecija kiek susiaurėja, kai asmenį gina Sprendimas Nr. 1/80. Sprendime *Nazli* [45] Teisingumo Teismas Turkijos darbuotojo atvejį aiškina panašiai kaip pagal siaurai aiškinamas Bendrijos darbuotojams taikomas nuostatas. Išsiuntimas yra leidžiamas tik tada, kai ši priemonė yra pateisinama, nes asmeninis elgesys parodo konkrečią naujos rimtos žalos viešajai tvarkai grėsmę.

43 — Žr. 19 punktą.

44 — Žr., pavyzdžiui, 2002 m. lapkričio 26 d. Sprendimą *Olazabal* (C-100/01, Rink. p. I-10981, 39 punktas).

45 — Minėtas 9 išnašoje, konkrečiai 61 punktas.

86. Sprendimas *Nazli* pirmiausia neleidžia nacionalinėmis priemonėmis paveikti teisėtai dirbančių Turkijos piliečių teisinės padėties, saugomos EEB ir Turkijos asociacijos, jei šios priemonės nėra būtinos dėl imperatyvaus nacionalinio intereso. Atsižvelgdamas į tai, kas pirmiau nurodyta, teigčiau, kad toks siauras aiškinimas turi būti taikomas ir Turkijos darbuotojų šeimų nariams tiek, kiek juos gina Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnis.

87. Nacionalinės institucijos turi platesnę diskreciją priimdamos sprendimus, kurie tiesiogiai nepažeidžia asociacijos besąlygiškai suteiktų teisių.

88. Jei, kaip nurodyta 81 punkte, E. Ayaz nebūtų laikomas šeimos nariu Sprendimo Nr. 1/80 7 straipsnio prasme, nacionalinės institucijos galėtų ignoruoti šio sprendimo 14 straipsnį ir taikyti platesnius kriterijus, vertindamos, ar jos nori priimti Turkijos pilietį į savo teritoriją arba jį išsiųsti.

V — Išvada

89. Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, Teisingumo Teismui siūlau į *Verwaltungsgericht Stuttgart* pateiktą klausimą atsakyti taip:

1. Teisėtai valstybės narės darbo rinkoje esančio Turkijos darbuotojo povaikis laikytinas jo šeimos nariu 1980 m. spalio 19 d. EEB-Turkijos Asociacijos tarybos sprendimo Nr. 1/80, įgyvendinančio EEB ir Turkijos Asociacijos sutartį

7 straipsnio pirmos pastraipos prasme, jei jis realiai yra darbuotojo šeimos narys. Nustatydamos, ar povaikis yra šeimos narys, valstybės narės gali:

— reikalauti, kad Turkijos darbuotojo povaikis gyventų darbuotojo namuose arba būtų su juo gyvenęs trejus metus,

— „šeimos nario" sąvoką taikyti tik povaikiams iki 18 metų, nebent jie yra vyresni ir darbuotojo visiškai išlaikomi.

2. Valstybės narės gali nuspręsti, kad pagal 7 straipsnį priklausančios teisės prarandamos, kai povaikis sulaukia 18 metų, nebent jis yra Turkijos darbuotojo išlaikomas. Tačiau, kai povaikis sulaukia 18 metų ir nebegali remtis jokiomis teisėmis pagal Sprendimo Nr. 1/80 6 straipsnį, jam (jai) turi būti suteikiama galimybė protingą laiko tarpą ieškoti darbo priimančioje valstybėje narėje.